

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

שער הדמוקרטיה הישראלית

תוכנית חינוכית לכיתות בית הספר היסודי

תוכן העניינים

1. פותחים שער: מושגי יסוד _____ 3
2. הכנה לביקור בשער הדמוקרטיה הישראלית: שיחה משפחתית _____ 6
3. ילדים מספרים על הקמת המדינה _____ 8
4. מדינה, מוסדות וסמלים - דואר ישראל _____ 11
5. "ארץ ישראל שלי": כרזות יום העצמאות _____ 15

1. פותחים שער: מושגי יסוד

ביקור באתר שער הדמוקרטיה הישראלית מפגיש את תלמידי ותלמידות בית הספר היסודי עם מושגים מורכבים. המילים נשמעות מוכרות, אבל המשמעות לא תמיד ברורה.

באמצעות משחקים פיזיים, יחידה זו מזמינה מפגש קליל עם מושגים כבדים - "עצמאות" ו"דמוקרטיה".

שער היפתח

במשחק זה שני תלמידים יוצרים בגופם "שער", ושאר התלמידים מסתדרים בתור. כרטיס הכניסה למעבר בשער הוא מילה מתאימה לנושא שהוגדר. מתחילים בנושא פשוט וממשיכים במושגים המורכבים יותר, הדורשים הבנה רבה יותר. למשל:

- שער "מדינת ישראל"
- שער "עצמאות"
- שער "חברה ישראלית"
- שער "דמוקרטיה"

התשובות האפשריות הן כמובן בלתי מוגבלות, ואין "נכון/לא נכון"

מובהק. יש מקום לשיקול דעת של פותחי השער ולתיווך של המחנכ/ת. מדי פעם כדאי לעצור ולבדוק - אילו מילים מתאימות ולמה, ומהם גבולותיו של המושג.

מדינת "עצמאות" ומדינת "דמוקרטיה"

נציג לתלמידות/ים את ההגדרות המילוניות למושגים "עצמאות" ו"דמוקרטיה" ונסביר אותם.

נגדיר בכיתה שני אזורים - "אזור עצמאות" ו"אזור דמוקרטיה". כל תלמיד/ה צריכ/ה להציע משפט המתקשר לאחד המושגים, להגיד את המשפט וללכת לעמוד באזור המתאים.

ניתן לחלק לילדים משפטים שבעזרתם ישחקו. מעניין לגלות שחלק מההיגדים או המשפטים יכולים להתאים לשתי ההגדרות.

משפטים לדוגמה:

- החל מגיל 18 כל אחת/ד אחראי/ת לעצמו/ה.
- החל מגיל 18 אפשר להצביע בבחירות לכנסת.
- הכנסת החליטה שבישראל כל ילד/ה זכאי/ת וחייב/ת ללמוד בבית ספר.
- אני צריכ/ה לזכור להכין שיעורי בית ולהגיע מוכנ/ה לשיעור.
- בכיתה התקיימו בחירות לוועד.
- תלמידי בית הספר קיימו הצבעה ובחרו יחד את השיר שיושמע בצלצול.
- תמרה בוחרת בעצמה באילו חוגים היא רוצה להשתתף.
- המדריכה ביקשה מכל הקבוצה להחליט יחד על תפריט לטיול.

דְמוֹקְרַטְיָה (הגדרת מילון אבן שושן)

(נ') [יוונית: demokratia, מן: demos עם kratos + שלטון]

שְׁלִטוֹן הָעָם, מְשֻׁטָר מְדִינָה שֶׁבוּ נִתְּן הַשְּׁלִטוֹן בְּיַד נִבְחָרֵי הָעָם בְּאִמְצָעוֹת הַפְּרָלְמֵנְט (בֵּית נִבְחָרִים, כְּנֶסֶת) וְהַמְּשָׁלָה הַנִּבְחָרֶת עַל יָדוֹ, וְבוּ מִבְּטָחוֹת זְכוּיֹת הָאֶזְרָח לְהַבְעֵת דְּעָה חֲפִשִּׁית בְּזִכּוֹחַ וּבְעִתּוֹנוֹת.

שאלות אפשריות לשיחה:

- האם המשפחה היא דמוקרטית?
- האם בית הספר הוא דמוקרטי?

עֲצָמָאוֹת (הגדרת מילון אבן שושן)

(נ') [מן עֶצֶם; עֲצָמִי]

1. עֲמִידָה בְּרִשׁוֹת עֲצָמוֹ, אִי-תְלוּת בְּאַחֲרִים, אוֹטוֹנוֹמְיָה: "הָרָצוֹן וְהַעֲזָ לְהִקְיָם עַל יְסוֹדָם אֶת הָעֲצָמָאוֹת הָעֵבְרִית בְּכָל תְּפָאֲרָתָהּ" (בן אב"י, שחר 195). כָּל אִמָּה נִלְחָמָת עַל עֲצָמָאוֹתָהּ. הַמוֹשֵׁל הָעֵנִיק עֲצָמָאוֹת לְאֶזְרוֹ.
2. הַכְּשֵׁר לְשִׂאת אֶת עֲצָמוֹ, לֹא לְהִיּוֹת נִזְקֵק בְּכָל לְעֶזְרַת אַחֲרִים: חֲנוּךְ לְעֲצָמָאוֹת. יֵלֵד פְּלוֹנֵי סוֹבֵל מִחֶסֶר עֲצָמָאוֹת.

שאלות אפשריות לשיחה:

- האם אנחנו צריכים "לקבל" ממישהו עצמאות, או שאנו הופכים את עצמנו לעצמאיים?
- מתי אני רוצה להיות עצמאי/ת ומתי פחות?
- מתי יודעים שמישהו כבר עצמאי?
- האם מי שעצמאי הוא עצמאי בכול?

לסיכום - בכיתות הגבוהות כדאי לחבר את המושגים לרעיון של "הכרזת העצמאות" ולחבר בין רעיון העצמאות האישית לעצמאות המדינית.

2. הכנה לביקור בשער הדמוקרטיה הישראלית: שיחה משפחתית

פְּתַחוּ אֶת הַשַּׁעַר, פְּתַחוּהוּ רָחֵב,
עֲבוֹר תַּעֲבֹר פֹּה שְׂרִשְׁרֵת זָהָב:
אָבָא
וְאִמָּא,
וְאָח
וְאָחוֹת
וְחֵתָן וְכֵלָה
בְּמִרְכָּבַת קָלָה.

קדיה מולודובסקי

אתר "שער הדמוקרטיה הישראלית" מפגיש את המבקרים בו עם הכרזת העצמאות, מציג לפנייהם שורה של אירועים בעלי חשיבות בעיצובה של החברה בישראל ומעורר למחשבה על משמעותה של הדמוקרטיה הישראלית ועל ערכיה. לקראת הביקור באתר אנו מבקשים לפתוח את השער לרווחה לפני כל הבאים, ואף להזמין הורים, אחים, בני משפחה וחברים לקחת חלק בדיון שהאתר מבקש לעורר. בהשראת שירה המוכר של קדיה מולודובסקי, אנו מציעים להקדים לביקור בשער הדמוקרטיה שיחה עם בני משפחה בסוגיות שעולות תוך כדי הביקור באתר.

אנו מציעים שורה ארוכה של שאלות לשיחה ומחשבה משותפת.

בכיתות הנמוכות של בית הספר היסודי מומלץ להתמקד במספר קטן של שאלות. בחרו 2-3 שאלות שנראות לכם מעניינות במיוחד או הגרילו בין התלמידים באקראי שאלות שונות. הנחו את התלמידות/ים לראיין בן/בת משפחה אחד/ת ולכתוב את תשובותיהם בקצרה.

בכיתות הגבוהות יכולות/ים התלמידות/ים לבחור את השאלות לשיחה ולבנות את הריאיון כרצונן/ם. אפשרות נוספת היא להציג אחת מן השאלות לבנות/בני משפחה אחדים ולאסוף את התשובות השונות.

- איך חגגת (או את/ה מתכנן/ת לחגוג) את יום העצמאות השנה? ולבני משפחה בוגרים - כיצד חגגת את יום העצמאות בילדותך? מה זכור לך מחגיגות יום העצמאות?
  - צייני/י 2-3 אירועים חשובים בתולדות המדינה. מדוע האירועים האלה חשובים במיוחד בעיניך? כיצד הטביעו חותם והשפיעו על החברה בישראל?
  - מה זו דמוקרטיה, בתמצית? מתי את מרגישה שותפה לדמוקרטיה?
  - מתי הרגשת ישראלי? ספר על זיכרון מהחיים שלך שעבורך הוא "רגע ישראלי".
  - מה מייחד לדעתך את החברה הישראלית?
  - מה "ישראלי" בעיניך?
  - מה את/ה אוהב/ת בישראל?
  - מה הערך או הרעיון שהכי חשובים לך במדינת ישראל?
  - מהו לדעתך ההישג הגדול של מדינת ישראל ב-70 שנותיה?
  - האם יש משהו שהיית רוצה לשנות בחברה הישראלית?
  - מה את/ה מאחל/ת לישראל לשנים הבאות?
- לאחר שערכו את הראיונות, ולפני הביקור ב"שער הדמוקרטיה הישראלית", נזמין את התלמידות/ים להציג בכיתה מבחר מן התשובות שאספו. האם בעקבות השיחות למדו דבר מה חדש על סיפורה של ישראל? מה הם מבקשים לאחל למדינה בשנתה ה-70?

3. ילדים מספרים על הקמת המדינה

מבוא

אתר שער הדמוקרטיה הישראלית מציג את סיפור 70 שנותיה של מדינת ישראל ומזמין אותנו לחשוב על הערכים המרכזיים שמנחים ומובילים את החברה הישראלית. האתר (וסביבותיו - שדרות רוטשילד ובית העצמאות הנמצא בסמוך) מזמין אותנו לחזור אל רגעי הקמתה של המדינה, אל החזון והתקוות לעתיד שמבטאת הכרזת העצמאות.

בפעילות זו נקרא חיבורים קצרים שכתבו ילדים ובהם הם מספרים על ימי קום המדינה. החיבורים הקצרים מתוך גיליון "משמר לילדים" שראה אור ב-27 במאי 1948 (שבועיים בלבד לאחר הכרזת המדינה ובעיצומה של מלחמת העצמאות), נושאים אותנו 70 שנים אחורה במנהרת הזמן. החיבורים חושפים את תחושותיהם של ילדים צעירים המודעים לגודל השעה ההיסטורית, גאים בסמליה של המדינה החדשה ומודעים גם לאתגרים, לקשיים ולמצוקות בעת מלחמה.

"משמר לילדים", שראה אור בשנים 1945-1985, היה שבועון לילדים של עיתון "על המשמר" (עיתונם של הקיבוץ הארצי ותנועת "השומר הצעיר" הסוציאליסטית). עם הכותבים בשבועון נמנו דרך קבע טובי היוצרים ובהם לאה גולדברג, אברהם שלונסקי, פניה ברגשטיין, יגאל מוסינזון, דבורה עומר, ע' הלל ומרים רות.

בשבועון היו מדורים של דיווחי אקטואליה ומדע, סיפורים בהמשכים, שירים, תשבצים וחידות. "משמר לילדים" נהג לפרסם מכתבים ויצירות של הקוראים הצעירים. יש בהם אשר הפכו בבגרותם לכותבים ועיתונאים.

מומלץ לעבוד בקבוצות קטנות, אך אפשר גם לקרוא בצוותא, במליאה. עם תלמידים צעירים רצוי להתמקד באחד הקטעים; עם תלמידים בוגרים מעניין לקרוא כמה קטעים ולעמוד על קווי הדמיון והשוני ביניהם.

משך הפעילות:

כ-45 דקות.

מהלך הפעילות

נעיין בקטעים שפורסמו ב"אנחנו: מדור לדברי ילדים" מתוך גיליון "על המשמר" מ-27 במאי 1948 ונשאל:

- כיצד מתארים הילדים את רגעי הקמתה של המדינה?
- אילו אירועים, סמלים ושינויים מציינים את הקמת המדינה?
- כיצד משתקפת במכתבי הילדים תקופת מלחמת העצמאות? מה מספרים הילדים על המלחמה (שבעיצומה הוכרז על הקמת המדינה)?
- אילו תחושות, תקוות וחששות עולים מן הקטעים שכתבו הילדים? במה הם גאים ושמחים? מפני מה הם חוששים ומודאגים? אילו תקוות לעתיד הם מבטאים?

באחדים מן הקטעים חוזרים ביטויי השמחה המהולה בצער. הילדים מתארים ערבוביה של רגשות, שילוב בין קושי ועצב מצד אחד ובין גאווה, התרגשות ותקווה לעתיד מצד שני.

מעניין להתעכב על סמלי המדינה והריבונות שהילדים מזכירים בקטעים: דגל, המנון, ערוצי תקשורת עצמאיים (רדיו), לוחמים וחיילים בצבא.

עבודה אישית (או בקבוצות קטנות):

מה תרצו לכתוב, לצייר או לצלם לילדים האלה (שהיום הם סבים וסבתות)? מה תוכלו לספר להם על מדינת ישראל שלכם?

לתלמידי כיתות ה' ו-ו' אפשר להציג שאלות נוספות:

- ספרו על החוויות שלכם במלאת 70 למדינה.
- מה במדינת ישראל בת ה-70 מעורר בכם רגשות של שמחה וגאווה?
- מהם הקשיים שמדינת ישראל מתמודדת עימם היום?

אנחנו... מאור ארצנו - ילדים.

יום העצמאות בחיפה

של המנוח ועיני הגברת ווינגיט מלאו דמעות. דבריה נישאו באנ"ג לית, אך השפה לא קבעה. דבריה היו מלאי רגש של אדם המכיר במאבקנו. בין היתר אמרה: "לא הבאתי לכם נשק ואוירונים, אלא הבאתי לכם את לבי ולב כל אלה אשר מעריצים את מאבקכם על שיחרור מדינתכם". בסוף דבריה אמרה בעברית: "תחי מדינת ישראל". לאחר זאת דברו עוד כמה מבאי"כוח המפלגות בחיפה ובפי כולם האימרה: "קמה מדינתנו ותחיה לעד, המנדט מת". השעה היתה 11.00 כשהקהל יצא לרחוב, והנוער רקד "הורח" וב"לב המבוגרים גילה ושמחה. בשעה 12.00 בחצות ליל נשמעו רעמי התותחים של הבריטים — הנציב העליון עזב את נמל חיפה והמנדט נסתיים.

מיכה פלוט, חיפה

הגיע היום הגדול. מדינתנו קמה. ביום הששי 14 במאי התי"אספו המוני חיפה העברית ליד בית-העירייה, ושם, בנוכחות ראשי הקהלה בחיפה וגדוליה, הונף הדגל העברי על בית המושל ודגל הבריטים הורד. לאחר זאת עברו כוחותינו בלוי תזמורת ברחובות חיפה הראשיים ותשואות מלוות את דרכם. על פני כולם היתה נוסכה רוח שמחה לקראת היום הגדול, אך שמחה מהולה בצער על מותם של גבורינו שנפלו על שיחרור מולדתם. בערב נתקיים נשף באולם הקולנוע "אורה". המוזנים מלאו את האולם, ושירת "התקווה" הושרה בפי כולם. הגברת ווינגיט האלמנה השמיעה את דבריה לקול תשואות הקהל המעריץ את אשת האנגלי הדגול אשר עזר לנו. הכול קמו לכבודו

מפציצים וצפרים

חר אלפי שנים? האמנם מתיצבים הם בדרכנו אל החופש? אני מביטה למעלה: שמיים כחולים. מלמעלה חגות צפרים, בעלי-כנף רבים. אלה מסתובבים במעגל, אלה רודפים זה את זה. כנפיהם פרושות ודומים הם לא" ווירונים קטנים. איך לא התבייש האדם לבנות מפציץ בצלמה וד" מותה של צפור? זה היצור הנח" לקן ולגחליו?

ופתאום — בום! המפציץ הש" לייך מטענו — והכל מסביב רועד. האנשים מסתתרים בחדרי מדרגות ועיניהם נפתחות. מכונית מגן-רוד" אדום נוסעת מהר ברחוב השקט וצופרה זועק: דומה שהיא, המ" כונית, נפצעה, ולא קרבן אלמוני. והנה אות ארבעה: האנשים יוצ" אים ממקלטיהם. הנקודה השחורה נעלמה במרומים. ורק הצפרים הנחמדות, חנות כקודם וכנפיהן פרושות.

מלמעלה מגיע קול טרטור. אני נושאת עיני ורואה מרחוק את הנקודה השחורה המתקרבת: מפ" ציץ מצרי, הימים אחרי פסח ואני נזכרת ב"הגדה" ובסופם המר של המצ" רים. האמנם חורר הסיפור — לא"

"קול ישראל"

... בימים קשים אלה שמ" חים אנו משנה שמחה לש" מוע את "קול ישראל", קול עם ישראל העצמאי, המשרד בשם הישוב העברי בארץ ללא כל התערבות זרים. הקול מסמל את חרות עם ישראל בארצו ומי יתן ומיום זה והלאה יבשר "קול ישראל" בשורות טובות לנו ולכל שוחרי הש" לום.

חזק ואמץ
קבוצת "שבליים" גן-שמאל

יעל ט, בת 12

מדינת היהודים קמה

הגיע היום הגדול, הרגע המקווה. לרגע זה ציפו מל" יוני נפשות בישראל. אלף ותשע מאות שנה התפללו לו אבותינו. כמה מפלות כמה אכזבות נחלנו עד הר" גע הזה! ומה צר שלא זכו לו היהודים שהושמדו בימי המלחמה, שגם ברגעם האחר" רון ניצבה לנגד עיניהם ארץ-ישראל, הארץ הנכספה אשר כל יהודי יערוג אליה בכל לבו. והרי עליה לחמו ממרחקים גם גיבורי מרד הגיטו בארשה. ואף היום נופלים בחורינו ומקדשים בדמם את תקומת העם. את כל אלה נזכור בימי שמחה.

גדעון ריכר בן 11½ חיפה

ליכרו של יגאל ז"ל

... יום יום אני קורא בעתון על חללי האומה. מדי יום ביומו נופ" לים קרבנות חודשים: בחורים וב" חורות מקריבים את נפשם למען המולדת. יום יום משחירים דפי העתון בשמות הנפלים. בוקר אחד לקחתי את העתון לידי ובין חל" לי האומה היה יגאל. קראתי שמו במסגרת שחורה והודעתי. כאשר באתי לבית הספר נודע לי איך קרה האסון הגדול. באמצע המיש" חק פלח את לבו הכדור ומת. והנה ריק המקום שלו בכיתה. חסר תל" מיד וחבר. בהתעמלות היה עומד תמיד אחרי. תמיד שיחקנו יחד. חבל, חבל על יגאל!

משה לזין
(עלון החברה בבית-החנוך בחולון)

שיר הדבורה

דבורה קטנה וחמודה מתעופפת בגינה, וטביבה המון פרחים צהובים ואדומים. הפרחים קורצים עינים: בואינא יפת כנפים! אך יפת-כנף עונה: עוד רבה העבודה! ודבורה קטנה הולכת, חישמהר היא מתעופפת, ולוקסת הצופים, לכורות ממהרת ועושה שם דבש טעים.

שרה יתום בת 10½
קב' רימון מעברות

4. מדינה, מוסדות וסמלים - דואר ישראל

מבוא

העיתונאי יוסף ימבור (שאף שימש חבר מועצת עיריית תל אביב) פרסם בשבועון "משמר לילדים" מ-1 ביולי 1948 (פחות מחודשיים לאחר קום המדינה) טור המוקדש לאחד ממוסדות המדינה: דואר ישראל. בין היתר כותב בו ימבור: "דואר ישראל - הרי זה משהו חדש לגמרי. מוסדות ממלכתיים אחרים כבר היו לנו בתולדותינו לפני אלפיים שנה: עצמאות, ממשלה וצבא עברי. אך דואר לא היה לישראל מעולם. עתה קם לנו דואר בפעם הראשונה".

בין השורות בולטת התרגשותו של ימבור מן הביטוי החדש לריבונותה של המדינה. ימבור מראה כיצד מחזור הבולים הראשון, שהונפק מיד עם הקמת המדינה, מציין את זיקתה של מדינת ישראל למורשתו הלאומית ההיסטורית של העם היהודי (לשפה העברית, לארץ עתיקה) ומבטא את שאיפתה לשלום ולשוויון אזרחי בעתיד.

בדרך כלל העיסוק בעצמאותה של מדינת ישראל מציב בקדמת הבמה סמלי מדינה מובהקים ובולטים כמו המנון ודגל, או מוסדות מרכזיים כמו רשויות השלטון, נשיא המדינה וצבא ההגנה לישראל. לעומת זאת טורו של ימבור מפנה את תשומת הלב לסמלי מדינה צנועים ונשכחים - בולי הדואר - ומעניין לראות כיצד משתקפים גם בהם ערכיה של המדינה, זהותה ותקוותיה.

משך הפעילות:

כשעה.

מהלך הפעילות

נשאל: מהם הסמלים והמוסדות שמציינים את עצמאותה של המדינה?

הרשימה ארוכה למדי: המנון, דגל, כנסת (=המציינת את הדמוקרטיה, ריבונות העם, ונותנת ייצוג למגוון הקולות והדעות שבציבור), נשיא המדינה (=ראש המדינה במובן הסמלי), ממשלה, צבא, כלי תקשורת עצמאיים, סמל המדינה, כסף (=שטרות ומטבעות שהמדינה מנפיקה), מוסדות ציבור (ובכלל זה אפשר למנות - מערכת חינוך, מערכת בריאות ורווחה, ועוד).

אפשרות נוספת לפתיחה, המתאימה לתלמידים צעירים יותר: הציגו מגוון תמונות של סמלי המדינה ומוסדותיה השונים. שאלו אילו סמלים ומוסדות התלמידים/ות מזהים/ות.

ספק רב אם הילדים יזכירו בתשובותיהם בולים ודואר... מי שולח מכתבים היום בכלל? אך בולי דואר נחשבו בעבר סימן מובהק ואפילו חשוב לריבונות ועצמאות. כשם שיש לכל מדינה דגל ומטבע המייחדים אותה, אף בולי הדואר נמנו עם סמלי המדינה החשובים, המבטאים את זהותה ובמידה רבה גם את ערכיה.

נקרא יחד את הקטע הבא מתוך מאמרו של יוסף ימבור "דואר ישראל" ונשאל:

כל ארץ, אף הקטנה ביותר, יש לה סימן, שבו היא מודיעה יום-יום על קיומה. פיכת-נייר זעירה: בול הדואר. הרי הדואר יסוב את העולם כולו. ושוו בנפשכם: הנה, כבר יש לנו דואר משלנו, דואר ישראל! ותארו לכם: אלפי מכתבים כבר נוסעים בשעה זו, במסילת-הברזל, זל, באניה ובמטוס, ועוד מעט יגיעו לכל פינות תבל. הנני רואה בעיני רוחי כיצד שלושה-ארבעה נערים, אי-שם בקולומביה אשר בדרום-אמריקה, עומדים צמודים ומורכני-ראש, אחד מן השלושה מראה לחבריו בול-דואר, שהם מעולם לא ראו-הו:

— מה הבול לזה, ומניין? — שואלים הנערים בתמיהה. — ואילו אותיות משונות רשומות בו!

(*) ברשותו האדיבה של שרות-השי-דור, קול-ישראל.

— זהו בול-דואר של מדינה חדשה, — יסביר בעל-הבול. — מדינת ישראל הוא שם הארץ. עתה יש גם ליהודים מדינה — על אדמת ארצם העתיקה, ארץ-ישראל. וכאן, למעלה, הנכם רואים את הכתב העברי. זוהי השפה שבה נכתבו כתבי-הקודש, שהם קדושים גם לנו. והאותיות שלמיטה — אלה אותיות ערביות הן. שכן גם ערבים שוכנים בארץ היהודים, ואף על פי שערבים מארצות זרות התקיפו את מדינת ישראל — בא הכתב העברי על הבולים להוכיח, שגם לערבים מובטחות זכויות מלאות במדינה. אפשר שיימצא נער, בעל בול עברי חדש, שיגש אל מורו וישאל: מהי, בעצם, התמונה שעל הבול? ודאי יימצאו גם באותה ארץ מורים שידעו להסביר זאת, ואז יספר המורה על החשמונאים, על התקוממותם, על מטבעותיהם שטבעו כסמל לריבונות ישראל,

ושצלמן מוטבע עתה על בולי מדינתנו. כך ילמדו גם הנערים בארצות אחרות משהו על מדינתנו. על-ידי הדואר העברי, עלי-ידי דואר ישראל!

דואר ישראל — הרי זה משהו חדש לגמרי. מוסדות ממלכתיים אחרים כבר היו לנו בתולדותינו לפני אלפיים שנה: עצמאות, ממלכה שלה הצבא עברי. אך דואר לא היה לישראל מעור-לם. עתה קם לנו דואר בפעם הראשונה. שכן לפני אלפיים שנה עוד לא היה דואר בשום ארץ מן הארצות. משום כך לא תמצאו בשום מקום בעולם את המלה דואר.

מכתבים היו גם בימים ההם. הרי המכתבים עתיקים כמעט כמין האנושי עצמו. אך מי שרצה בימי-קדם לשלוח מכתב, זקוק היה לנושא-מכתבים, שהיה מביא את המכתב לתעודתו ברגל או

<http://jpress.org.il/Olive/APA/Yeladim/SharedView.Article.aspx?href=YAR%2F1948%2F07%2F01&id=Ar01000&sk=9B7CCB3E>

- אילו תחושות מעוררים הבולים החדשים אצל הכותב (התרגשות, שמחה, פליאה, גאווה)?
- מה החשיבות שיש לדואר העצמאי במדינה החדשה? כיצד מציינת הקמת דואר ישראל את עצמאותה של המדינה?
- מה מספרים בולי הדואר הנוסעים בעולם על המדינה הצעירה? מה יכולים בולי הדואר ללמד על עברה ושורשיה? על האתגרים שהיא מתמודדת עימם? על התקוות והשאיפות לעתיד?

"בולי דואר עברי" הם הבולים הראשונים שהנפיקה מדינת ישראל. נתבונן בבולים מן הסדרה ונבחן מה הם מתארים:

יומיים בלבד לאחר הכרזת המדינה נמכרו בבתי הדואר הבולים הראשונים, ועליהם הופיעו מטבעות עתיקים. משום שתכנון הבולים נעשה עוד בטרם הוחלט מה יהיה שמה של המדינה, הכיתוב עליהם הוא "דאר עברי". רק עם הנפקתה של סדרת הבולים השנייה, לקראת ראש השנה תש"ט, הופיע על הבולים שמה של המדינה - ישראל.

אם הזמן העומד לרשותכם מאפשר זאת, ניתן להציג מבחר בולים נוספים שהנפיק דואר ישראל בתקופות שונות ולבחון אילו ערכים באים בהם לידי ביטוי:

(כל הבולים מתוך אתר התאחדות בולאי ישראל <http://israelphilately.org.il/he/catalog/stamps>)

- כיצד מתקשרים הבולים לערכי הכרזת העצמאות שנפגוש בהם ב"שער הדמוקרטיה הישראלית"?
- האם נוכל למצוא בבולים ביטוי לערכים כמו שוויון, קליטת עלייה, שלום?

לסיכום הפעילות: נזמין את התלמידים לעצב וליצור בול לציון 70 שנים למדינה.

5. "ארץ ישראל שלי": כרזות יום העצמאות

בכל שנה ושנה מפיק מרכז ההסברה במשרד התרבות והספורט כרזת יום עצמאות רשמית המלווה את חגיגות העצמאות באותה שנה. מי שטסו לחו"ל בתקופה האחרונה, ודאי הבחינו בתערוכה של הכרזות מראשית המדינה ועד היום המלווה את היוצאים בנתב"ג. הכרזות מעוצבות בידי טובי המעצבים והאמנים, ומשתקפים בהן ערכים מרכזיים שעל סדר יומה של החברה הישראלית.

באמצעות הכרזות הנבחרות נעסוק בערכים העולים ממגילת העצמאות:

- שוויון זכויות
- פיתוח הארץ לטובת כל תושביה
- קיבוץ גלויות
- חירות, צדק, שלום

מטרות:

1. חיבור לערכים ברוח המגילה באמצעות דימוי ויזואלי.
2. התייחסות לשונות ולמגוון במארג החברתי הישראלי.
3. הענקת משמעות ועומק תוכני לחגיגות "יום הולדת למדינה".

משך הפעילות:

שיעור כפול. ניתן לקצר את הפעילות ולהתמקד בכרזה אחת.

הכרזה מציגה קולאז' עליו של ציורי ילדים ומצרפת יחד מקבץ ססגוני של איורי דיוקן. ממרחק בולטת הכרזה בצבעיה החמים, ומבט מקרוב מגלה שלל דמויות - של נשים וגברים, ביניהם ניתן למצוא חיילים, דתיים, ערבים, בהירי שיער, כהי עור, זקנים וטף. הכרזה מתארת את השונות והמגוון המאפיינים את החברה הישראלית כמראה מלבב ומלא שמחה. בין השונים אין היררכיה ואין מחלוקת - כל אחד מוצא בכרזה את מקומו כחלק מן השלם.

מפגש עם הכרזה

נקרין את הכרזה בכיתה ונבקש מהתלמידים/ות לספר מה רואים בתמונה.

- מה רואים מרחוק ומה רואים כאשר מתקרבים?
- איזו הרגשה התמונה מעוררת בנו - נעימה/לא נעימה, מוכרת/מוזרה, מצחיקה/רצינית - מדוע?
- התקרבו אל התמונה ונסו לאפיין חלק מהדמויות שאתם רואים - ילד/ה, איש/ה, זקן/ה, גם אפיונים של מוצא, אמונה, תחום עיסוק.
- נסו לתת כותרת משותפת לאנשים שבתמונה - מי האנשים האלה?
- מצאו דמות בתמונה שדומה לכם, לפחות במשהו.
- מצאו דמות בתמונה שהייתם רוצים להכיר.

בתמונה מצוירות הרבה פנים. "ריבוי פנים" הוא ביטוי המתייחס להרבה צדדים של נושא מסוים, או הרבה נקודות מבט. אפשר להתייחס לתמונה כ"ריבוי פנים" של החברה הישראלית.

בכיתות הגבוהות יותר ניתן לשאול:

- אילו "פנים", במובן של גישות ודעות, את/ה מכיר/ה בחברה הישראלית?
- האם אנחנו מכירים אנשים שמבטאים "פנים אחרות" של החברה?

עוד פנים לתמונה

נחלק מלבני נייר קטנים (רבע דף A4) ונבקש מהתלמידות/ים לצייר דיוקן כלשהו על הדף.

ניצור על הלוח קולאז' מהדיוקנאות המצוירים ונתבונן בהם יחד:

- האם ציירנו דמות שדומה לנו או שונה מאיתנו?
- מדוע בחרנו לצייר דמות דומה/שונה, מה הנחה אותנו?
- הדיוקן שציירתי - מה הוא מוסיף? אילו פנים הוא משקף?
- האם הדמויות בקולאז' שלנו משקפות "ריבוי פנים"?
- אילו פנים חסרות?
- מה תורם לנו "ריבוי הפנים"?

הרחבה: "חביבתי, מדינת כל אזרחיה"

במוזיאון תל אביב מוצגת עבודתו של זמיר שץ: "חביבתי, מדינת כל אזרחיה" המציגה סדרה של 147 דיוקנאות המונחים בצפיפות זה לצד זה. משמה של העבודה ניתן ללמוד כי כמו הכרזה גם היא מבטאת את ריבוי הפנים של החברה הישראלית.

בשונה מהדיוקנאות בכרזה הנראים כציורי ילדים, הדיוקנאות של שץ ריאליסטיים יותר, עומדים כל אחד בפני עצמו ומציגים אנשים אמיתיים. ניתן להקרין את העבודה ולהתרשם מהדמיון ומההבדלים. בשונה מהכרזה הייצוגית והממלכתית, העבודה של שץ היא אישית, אם כי הכותרת של העבודה היא חברתית ופוליטית. גם בתיאור העבודה מתערבבים האישי והפוליטי:

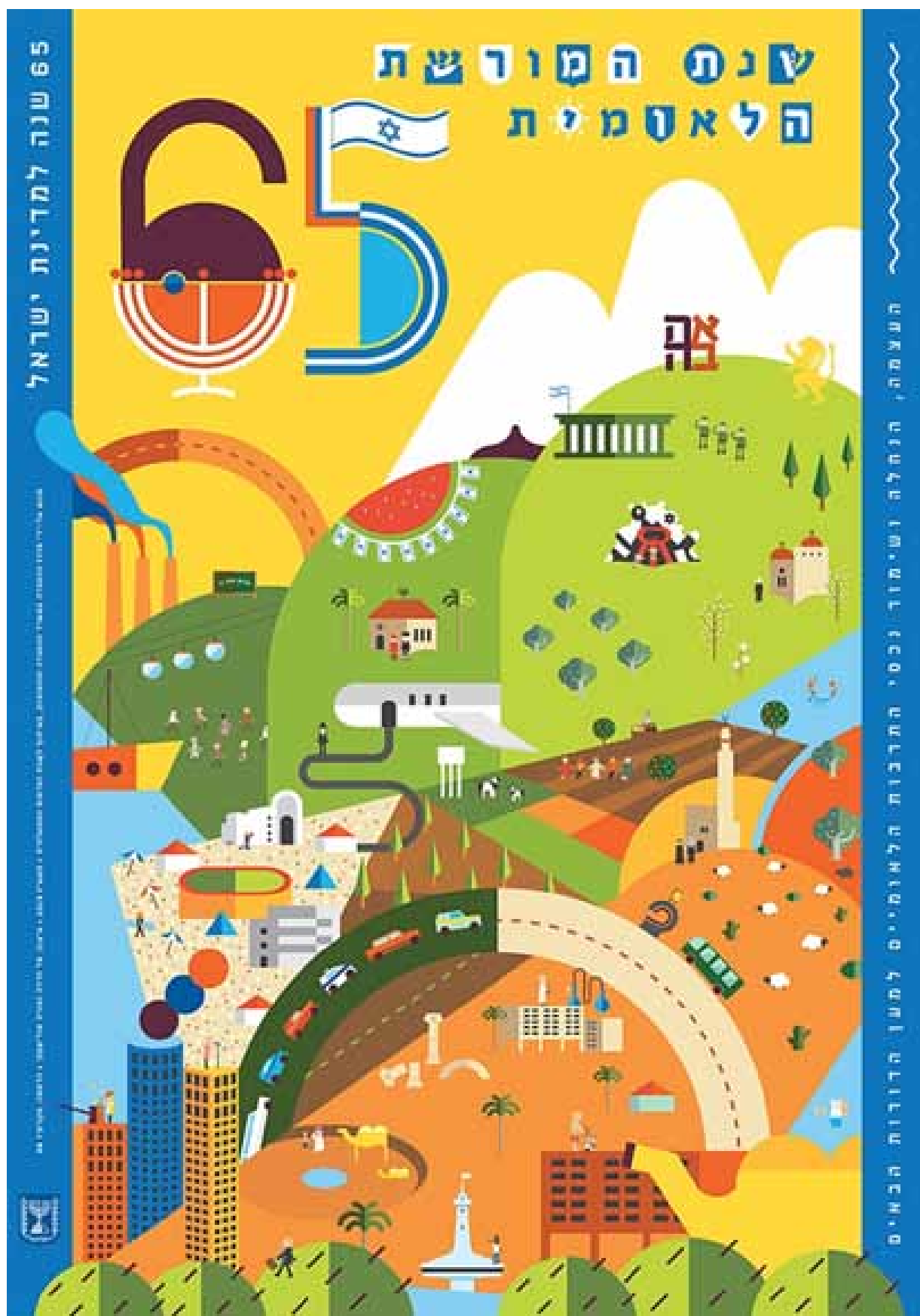
"התערוכה כוללת דיוקנאות וידאו שיצר שץ, המתארים את אהביו ואהוביו בעבר ובהווה. הדיוקנאות מהווים זכרונות של אנשים ותקופות, זכרונות של המדינה, השפה והחלום" (מתוך טיים אאוט, פברואר 2015).

בקישור זה מופיעים חלק מהדיוקנאות, וניתן לצפות בהם בזה אחר זה:

<https://zamirshatz.wordpress.com/paintings2/%D8%AD%D8%A8%D9%8A%D8%A8%D8%AA%D9%8A-%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%A9-%D9%84%D9%83%D9%84-%D9%85%D9%88%D8%A7%D8%B7%D9%86%D9%8A%D9%87%D8%A7-%D7%97%D7%91%D7%99%D7%91%D7%AA%D7%99-%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%AA/>

על פי דבריו, שץ צייר אנשים הקרובים לליבו. אם היינו אנחנו מציירים את האנשים הקרובים לליבנו, האם הקולאז' שהיה מתקבל היה שיקוף של החברה הישראלית?

הכרזה היא מעין מפה מאוירת של ארץ ישראל, המציגה אתרים מרכזיים, מבנים בולטים ונקודות ציון בנופי המדינה. הכרזה ססגונית ואופטימית ומשדרת משחקיות עליזה, והיא נותנת ביטוי לערים וכפרים, ליישובים יהודיים וערביים, לעבר והווה, לתרבות ולפנאי, ועוד.

(אחדות מנקודות הציון בכרזה הן - ירושלים: הכנסת, מוזיאון ישראל, היכל הספר, כנסייה. תל אביב: מגדלי עזריאלי, כיכר הבימה, חוף ים, בית כנסת, איצטדיון ספורט. המצפה התת-ימי באילת, ארובות תחנת הכוח בחדרה, עתיקות אשקלון, מסגד, רכבל בחיפה, אונייה המורידה נוסעים (מעפילים?), שדות חרושים, צאן ובקר במרעה, עצים, תעשייה, חינוך, ים כנרת, ים המלח, שיחי צבר, סימון שבילים של שביל ישראל, אוטובוס אגד, טרמפיאדה של חיילים, נתב"ג, מנורה, דגלי המדינה, כבישים, ועוד).

מפגש עם הכרזה

נקרין את הכרזה בכיתה ונבקש מהתלמידים/ות לספר מה רואים בתמונה.

- איך אנו יודעים שזו ישראל?
- מה אנחנו מזהים?
- מהם המאפיינים המיוחדים?

נזמין תלמידות/ים להתקרב אל התמונה ולהראות:

- איפה אנחנו חיים?
- איפה היינו בביקור?
- איזה מקום אנחנו אוהבים במיוחד?
- היכן עדיין לא היינו?

בקש/י מהתלמידות/ים לתאר את הנשקף בתמונה או לספר סיפור על המקום הנשקף בתמונה.

בכיתות הנמוכות אפשר לחבר את הכרזה אל שירה של דתיה בן דור ולחפש את האלמנטים השונים בכרזה.

אַרְץ-יִשְׂרָאֵל שְׁלִי / דִּתְיָה בֶן-דָּוִד

אַרְץ-יִשְׂרָאֵל שְׁלִי יָפָה וְגַם פּוֹרְחַת.
מִי בָּנָה וּמִי נָטַע?
כָּלְנוּ בְּיַחַד!
אֲנִי בְּנִיתִי גִישָׁר בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל -
אֲזַ יֵשׁ לָנוּ אֶרֶץ,
וַיֵּשׁ לָנוּ בַּיִת,
וַיֵּשׁ לָנוּ עֵץ,
וַיֵּשׁ לָנוּ כְּבִישׁ,
וַיֵּשׁ לָנוּ גִישָׁר בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל.

אַרְץ-יִשְׂרָאֵל שְׁלִי יָפָה וְגַם פּוֹרְחַת.
מִי בָּנָה וּמִי נָטַע?
כָּלְנוּ בְּיַחַד!
אֲנִי חִבַּרְתִּי שִׁיר בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל -
וַיֵּשׁ לָנוּ בַּיִת,
וַיֵּשׁ לָנוּ עֵץ,
וַיֵּשׁ לָנוּ כְּבִישׁ,
וַיֵּשׁ לָנוּ גִישָׁר,
וַיֵּשׁ לָנוּ שִׁיר עַל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

אַרְץ-יִשְׂרָאֵל שְׁלִי יָפָה וְגַם פּוֹרְחַת.
מִי בָּנָה וּמִי נָטַע?
כָּלְנוּ בְּיַחַד!
אֲנִי בְּנִיתִי בַּיִת בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל -
אֲזַ יֵשׁ לָנוּ אֶרֶץ
וַיֵּשׁ לָנוּ בַּיִת בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל.

אַרְץ-יִשְׂרָאֵל שְׁלִי יָפָה וְגַם פּוֹרְחַת.
מִי בָּנָה וּמִי נָטַע?
כָּלְנוּ בְּיַחַד!
אֲנִי נָטַעְתִּי עֵץ בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל -
אֲזַ יֵשׁ לָנוּ אֶרֶץ,
וַיֵּשׁ לָנוּ בַּיִת,
וַיֵּשׁ לָנוּ עֵץ בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל.

אַרְץ-יִשְׂרָאֵל שְׁלִי יָפָה וְגַם פּוֹרְחַת.
מִי בָּנָה וּמִי נָטַע?
כָּלְנוּ בְּיַחַד!
אֲנִי סָלַלְתִּי כְּבִישׁ בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל -
אֲזַ יֵשׁ לָנוּ אֶרֶץ,
וַיֵּשׁ לָנוּ בַּיִת,
וַיֵּשׁ לָנוּ עֵץ,
וַיֵּשׁ לָנוּ כְּבִישׁ בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל.

- מה עוד יש בארץ ישראל (מפעל, בית ספר, שדה תעופה, שדה...)?
- מה עוד חשוב שיהיה?

בכיתות הגבוהות יותר אפשר לשאול:

- עד כמה משקפת הכרזה את המדינה? אילו נושאים/מקומות מרכזיים עולים בה?
- מה לא מופיע בתמונה - מקומות וחוויות שהתמונה לא נותנת להם ביטוי?
- מה הייתם רוצים להוסיף לתמונה הזו?
- מה לדעתכם יתווסף בחגיגות ה-100 למדינה?

הכרזה פשוטה ומינימליסטית ומציגה ילד שמפריח יונת שלום ההופכת לדגל ישראל, או אולי מניף דגל שהופך ליונת שלום פורחת, על רקע שמי תכלת בהירים. סמל הלאום וסמל השלום כרוכים זה בזה, ובמבטו הנישא אל על של הילד.

מפגש עם הכרזה

נקרין את הכרזה בכיתה ונבקש מהתלמידים/ות לספר מה רואים בתמונה. נקשיב לתיאורים ונעמוד על המשותף והשונה ביניהם.

במה נבדלת כרזה זו משתי הכרזות הקודמות שראינו?

- דימוי מצולם (עם עיבוד ממוחשב) ולא מצויר.
- דימוי אחד ולא עושר של פרטים רבים.
- דגלה של המדינה מרכזי ובולט.
- צבעוניות מינימליסטית.

מה מסמלים היונה והדגל שבמרכז הכרזה? נבקש מהתלמידות/ים להציע כותרת לכרזה (תקווה/שלום/חלום... וכמובן כל מה שיעלו).

נשקף לתלמידים/ות את המשותף בכותרות השונות. את הרעיון של תקווה או חלום המסומל על ידי השמיים התכולים, המבט הנישא ועל ידי הילד המסמל תום ותקווה לעתיד, את הרעיון של שלום המסומל על ידי היונה. נכתוב את הכותרות על הלוח ונסמן כמה כותרות שזכו לתהודה גדולה יותר.

פסל חי

נבקש מהתלמידות/ים לגשת וליצור, לבד או בקבוצה קטנה, פסל חי (להעמיד עצמם כפסל המבטא רעיון) לכל אחת מהכותרות.

לתלמידי הכיתות הגבוהות:

היונה והדגל שלובים זה בזה, מה מסמל כל אחד מהם, ומה מסמל השילוב שלהם יחד?

דגל השלום

עצבו דגל למדינת ישראל שבו יבואו לידי ביטוי הרעיונות המופיעים בכרזה.

ערכי הכרזת העצמאות

(לכיתות ד'-ו')

חלקה האחרון של הפעילות מציע ליצור חיבור בין הדימויים הוויזואליים של הכרזות לבין הערכים הבולטים מתוך הכרזת העצמאות, שהילדים פגשו או יפגשו בביקורם ב"שער הדמוקרטיה הישראלית". חלק זה של הפעילות מתאים במיוחד לסיכום הביקור ב"שער הדמוקרטיה הישראלית".

נזכיר לתלמידות/ים את הקשתות שפגשו בביקור ב"שער הדמוקרטיה הישראלית", המייצגות ערכים בולטים מתוך הכרזת העצמאות.

הציג/י את רשימת הערכים או בקש/י מהתלמידות/ים לציין ערכים שהם זוכרים.

חזרו אל הכרזה/ות שעליה/ן שוחח/תם ובדקו אילו ערכים הן מבטאות.

1. "בארץ ישראל קם העם היהודי..."
2. "תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה ותבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות"
3. "תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל"
4. "תהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות"
5. "ובתוקף זכותנו הטבעית וההיסטורית... אנו מכריזים בזאת על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל"
6. "תהא פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות"
7. "אנו קוראים... לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על שלום וליטול חלקם בבניין המדינה על יסודאזרחות מלאה ושווה"
8. "ועד להקמת השלטונות הנבחרים והסדירים של המדינה בהתאם לחוקה שתיקבע על-ידי האספה המכוננת הנבחרת"

- כרזת הדיוקנאות יכולה להתחבר לערך העמיות היהודית וגם לשוויון זכויות, לקיבוץ גלויות ולאזרחות מלאה ושווה.
- כרזת תמונת הארץ יכולה להתחבר לערך הראשון "בא"י קם העם היהודי", לקיבוץ גלויות, לזכותנו ההיסטורית ולאזרחות מלאה ושווה.
- כרזת הדגל והיונה מבטאת בעיקר את התקווה לשלום וניתן לקשר אותה ל"חירות, צדק, שלום" וכן ל"אזרחות מלאה ושווה".